

حقوق مهندسی

تکمیل پیمان

ابراهیم اسماعیلی هریسی
(وکیل دادگستری)

دانش
داد

سرسناسه	: اسماعیلی هریسی، ابراهیم، ۱۳۳۶-
عنوان قراردادی	: ایران، قوانین و احکام
عنوان و نام پدیدآور	: حقوق مهندسی (تکمله پیمان) / ابراهیم اسماعیلی هریسی.
مشخصات نشر	: تهران: دادگستر، ۱۳۹۰.
مشخصات ظاهری	: ۲۸۸ ص.
شابک	: ۷۰۰۰۰ ریال: ۹۷۸-۹۶۴-۲۶۲۶-۸۲-۳
وضعیت فهرست‌نویسی	: قیفا
موضوع	: مهندسی — قوانین و مقررات — ایران
موضوع	: مهندسان — قوانین و مقررات — ایران
موضوع	: پیمانکاران — قوانین و مقررات — ایران
رده‌بندی کنگره	: ۱۳۹۰ ج ۷ الف / ۲۵۳۰ KMH
رده‌بندی دیویی	: ۳۴۳/۵۵۰۷۸۶۲:
شماره کتابشناسی ملی	: ۲۴۲۵۳۱۷:

حقوق مهندسی

تکمله پیمان

ابراهیم اسماعیلی هریسی

ناشر: مؤسسه انتشارات دادگستر

چاپ اول: پاییز ۱۳۹۰

شمار: ۱۰۰۰ نسخه

قیمت: ۷۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۲۶۲۶-۸۲-۳

دفتر مرکزی انتشارات: تهران، میدان حضرت ولی عصر (عج)، بلوار کشاورز،

ابتدای خیابان فلسطین، کوچه شهید ذاکری، بن بست سوم، پلاک ۶

تلفن ۸۸۹۰۳۴۶۵ فکس ۸۸۹۱۰۳۳۳

فهرست مطالب

پیش‌گفتار	۱۱
مقدمه	۱۳

بخش نخست

اهمیت زمان در شرایط عمومی پیمان

یکم - کلیات	۱۷
۱- تعیین برنده مناقصه	۱۷
۲- انعقاد قرارداد	۱۷
۳- امضای پیمان	۲۱
۴- تاریخ نفوذ پیمان	۲۲
۵- مدت پیمان و موارد تغییر آن	۲۳
۱- پیمانکار	۲۴
۲- کارفرما	۲۵
۳- علل و عوامل خارجی	۲۷
۶- تاریخ شروع کار	۴۱
۷- تاریخ شروع دوره تضمین	۴۱
۸- تاریخ تحویل و تحویل کارگاه	۴۳
۹- مدت اطلاع پیمانکار از وضعیت آب و هوا	۴۶
۱۰- مدت آگاه‌اندن طرفهای پیمان از تغییر نشانی خود	۴۶
۱۱- مدت تسریع در کار	۴۷
دوم - امور اجرایی	۴۷

- ۱۲- مدت تجهیز کارگاه ۴۷
- ۱۳- مدت پرداخت دستمزد کارگران ۴۹
- ۱۴- مدت تهیه برنامه زمانی ۵۰
- ۱۵- مهلت بیمه کردن کارهای موضوع پیمان ۵۳
- ۱۶- مدت تهیه گزارش کارهای انجام شده ۵۴
- ۱۷- مدت حفظ و نگهداری یا انتقال اشیای عتیقه از سوی کارفرما ۵۵
- ۱۸- مدت آگاهاندن مهندس مشاور و کارفرما از اشیای عتیقه کشف شده ۵۵
- ۱۹- مدت تسلیم پیشنهاد قیمت برای کارهای جدید ۵۶
- ۲۰- مدت اصلاح کارهای معیوب ۵۶
- ۲۱- مدت بازرسی از عملیات پیمانکار ۵۷
- ۲۲- مدت اطلاع پیمانکار از تغییر مهندس مشاور ۵۸
- ۲۳- مدت صدور تأییدیه‌های پیمانکار در زمان تغییر مهندس مشاور ۵۸
- ۲۴- مهلت اندازه‌گیری وضعیت کارهای انجام شده و تسلیم صورت وضعیت موقت ۵۹
- ۲۵- مدت اعتبار پروفرمای خرید مصالح و تجهیزات از خارج و مهلت ابلاغ اسناد فروشنده به پیمانکار ۶۰
- ۲۶- مدت بازگرداندن کارها به حالت اولیه پس از حوادث فوری ۶۱
- ۲۷- مهلت آگاهاندن کارفرما از شمولیت قانون منع مداخله توسط پیمانکار ۶۲
- ۲۸- مدت جبران خسارت وارد شده به تأسیسات زیربنایی ۶۳
- ۲۹- مدت تعلیق پیمان ۶۳
- ۳۰- مدت تعلیق مجدد پیمان ۶۴
- ۳۱- مهلت پیمانکار برای شروع مجدد کار پس از تعلیق کار ۶۴
- ۳۲- نحوه تعیین تأخیرات غیرمجاز پیمانکار ۶۵
- ۳۳- مدت تأخیرات غیرمجاز پیمانکار جهت محاسبه خسارت تأخیر ۶۶
- سوم - تضمینها ۶۶
- ۳۴- زمان تسلیم ضمانت‌نامه انجام تعهدات ۶۶
- ۳۵- مدت اعتبار ضمانت‌نامه بانکی ۶۷

۳۶- مدت اقدام پیمانکار جهت تعدید ضمانت نامه بانکی	۶۷
۳۷- مدت آزاد کردن ضمانت نامه بانکی	۶۸
۳۸- زمان استرداد تضمین حسن انجام کار	۶۹
چهارم - امور مالی	۶۹
۳۹- زمان درخواست پیش پرداخت و مهلت پرداخت آن	۶۹
۴۰- مهلت پرداخت صورت وضعیت موقت	۷۲
۴۱- مهلت اعتراض پیمانکار به صورت وضعیت اصلاح شده	۷۳
۴۲- مهلت پرداخت تعدیل آحاد بها	۷۴
۴۳- مهلت پرداخت سایر مطالبات پیمانکار	۷۴
۴۴- مهلت تهیه صورت وضعیت قطعی	۷۵
۴۵- مهلت اعتراض پیمانکار به نظر کارفرما در مورد صورت وضعیت قطعی و مهلت رسیدگی کارفرما به اعتراض پیمانکار	۷۵
۴۶- مهلت کارفرما برای اعلام نظر نهایی در مورد صورت وضعیت قطعی	۷۶
۴۷- مدت تهیه صورت حساب نهایی	۷۷
۴۸- مهلت اعتراض پیمانکار به صورت حساب نهایی	۷۸
۴۹- مهلت پرداخت طلب پیمانکار براساس صورت حساب نهایی	۷۹
۵۰- مهلت پرداخت طلب کارفرما براساس صورت حساب نهایی	۷۹
پنجم - پایان کار	۸۱
۵۱- زمان تقاضای تحویل موقت	۸۱
۵۲- مهلت تشکیل هیأت تحویل موقت	۸۱
۵۳- مهلت رفع نقص از کارها هنگام تحویل موقت	۸۲
۵۴- تاریخ تحویل موقت	۸۳
۵۵- مهلت معرفی نماینده پیمانکار به هیأت تحویل موقت در صورتی که در اثر استنکاف پیمانکار، مهندس مشاور آماده بودن کار را برای تحویل موقت به کارفرما اعلام کند	۸۳
۵۶- مهلت پیمانکار برای خارج کردن ماشین آلات و ابزار و مصالح اضافی و تخریب ساختمان و تأسیسات موقت	۸۴

- ۵۷ - مهلت اعزام هیأت تحویل قطعی ۸۴
- ششم - انحلال پیمان ۸۵
- ۵۸ - مدت تأخیر در تحویل گرفتن کارگاه جهت شمول فسخ ۸۵
- ۵۹ - مدت تأخیر در ارائه برنامه زمانی تفصیلی جهت شمول فسخ ۸۵
- ۶۰ - مدت تأخیر در تجهیز کارگاه جهت شمول فسخ ۸۶
- ۶۱ - مدت تأخیر در شروع عملیات موضوع پیمان جهت شمول فسخ ۸۶
- ۶۲ - مدت تأخیر در اتمام هر یک از کارهای پیش‌بینی شده در برنامه زمانی تفصیلی جهت شمول فسخ ۸۷
- ۶۳ - مدت تأخیر در اتمام کار جهت شمول فسخ ۸۸
- ۶۴ - مدت تأخیر در عدم شروع کار پس از رفع وضعیت قهری جهت شمول فسخ ۸۸
- ۶۵ - مدت بدون سرپرست گذاشتن کارگاه یا تعطیل کردن آن جهت شمول فسخ ۸۹
- ۶۶ - مدت اعتراض پیمانکار به نظر کارفرما در مورد فسخ پیمان ۸۹
- ۶۷ - مدت ضبط ضمانت نامه بالکی و تضمین حسن انجام کار پس از فسخ پیمان ۹۰
- ۶۸ - مدت خلع ید پیمانکار از کارگاه پس از فسخ ۹۱
- ۶۹ - مدت صورت برداری و تهیه صورت مجلس کارهای انجام شده یا تأمین دلیل پس از فسخ ۹۱
- ۷۰ - مدت ارسال فهرست مصالح و تجهیزات سفارش شده از سوی پیمانکار، پس از فسخ ۹۲
- ۷۱ - مهلت پیمانکار جهت تعیین تکلیف تأسیسات و ساختمانهای موقت و مصالح و تجهیزات پای کار و سفارش شده، پس از فسخ ۹۳
- ۷۲ - مدت خارج کردن مازاد مصالح و تجهیزات و دیگر تدارکات پیمانکار از محلهای تحویلی کارفرما پس از فسخ ۹۴
- ۷۳ - مدت لازم برای تعلق هزینه‌های نگهداری و حفاظت کارگاه به پیمانکار، پس از فسخ ۹۴
- ۷۴ - مدتی که پس از آن کارفرما باید در حالت وضعیت قهری به پیمان خاتمه دهد ۹۵
- ۷۵ - مدت آماده کردن کارگاه برای تحویل به کارفرما در صورت خاتمه پیمان ۹۵
- ۷۶ - مدت رفع عیب از کارهای ناتمام پس از خاتمه پیمان ۹۵
- ۷۷ - مدت ارسال فهرست مصالح و تجهیزات سفارش شده برای کارفرما پس از خاتمه پیمان ۹۶

۷۸- مهلت اعلام کارفرما برای انتقال قرارداد خرید اقلامی از مصالح و تجهیزات سفارش شده پیمانکار پس از خاتمه پیمان.....	۹۶
۷۹- مدت خاتمه قراردادهای پیمانکار با اشخاص ثالث پس از فسخ پیمان.....	۹۶
۸۰- مدت خارج کردن مصالح و تجهیزات و دیگر تدارکات پیمانکار از محل‌های تحویلی کارفرما، پس از خاتمه پیمان.....	۹۷
۸۱- مدت آزادسازی تضمین انجام تعهدات پیمان و تهیه آخرین صورت وضعیت موقت، پس از خاتمه پیمان.....	۹۷

بخش دوم

مجموعه مقاله‌ها و ...

۱- بازنگری در پیمان در غیاب حقوقدانان.....	۹۹
۲- مالیات بر ارزش افزوده.....	۱۰۳
۳- مسأله مدت در شرایط عمومی پیمان.....	۱۰۶
۴- طرح‌ها و پروژه‌های عمرانی.....	۱۱۶
۵- نقش مهندس مشاور در طرح‌ها و پروژه‌های عمرانی.....	۱۲۱
۶- نقش مهندس مشاور در پیمانها.....	۱۲۶
۷- بخشی پیرامون تضمینهای پیمانکار.....	۱۴۲
۸- درباره ایفای تعهدات مالی کارفرما.....	۱۵۵
۹- متن پیشنهادی ماده ۳۷ شرایط عمومی پیمان.....	۱۶۵
۱۰- مسأله حذف پیش پرداخت از منظر حقوقی.....	۱۶۹
۱۱- آداب فسخ پیمان.....	۱۷۴
۱۲- ناسازگاری ماده ۴۸ شرایط عمومی پیمان با نظام حقوقی ایران.....	۱۸۳
۱۳- جایگاه حقوقی شورای فنی استان و کمیته پیمان.....	۱۹۶
۱۴- مدیریت ادعا.....	۲۰۱
۱۵- حل اختلاف در پیمان، موانع و راهکارها.....	۲۱۷
۱۶- مسأله داوری در پیمان.....	۲۲۷

- ۱۷- نامه‌ای به شورای عالی فنی..... ۲۴۱
- ۱۸- نمونه رأی داوری شورای عالی فنی..... ۲۴۷
- ۱۹- نمونه رأی داوری مرکز داوری اتاق ایران..... ۲۴۷
- ۲۰- ضرورت ایجاد نهاد جدید در قراردادهای پیمانکاری..... ۲۵۴
- ۲۱- هیأت رسیدگی به شکایات قانون برگزاری مناقصات..... ۲۶۰

پیش گفتار

کتاب حاضر از دو بخش تشکیل شده:

بخش نخست، مطالبی است راجع به اهمیت زمان در پیمان و بخش دوم اختصاص دارد به مقالات اینجانب، که برخی در نشریات حرفه‌ای به چاپ رسیده و بعضی نیز برای نخستین بار در این کتاب به بوته چاپ می‌رسد.

در بخش نخست، تأثیر عامل زمان و مواعد ذکر شده در شرایط عمومی پیمان را از آغاز تشکیل این قرارداد بررسی می‌کنیم تا اشخاصی که به نحوی با پیمان سروکار دارند، برای حفظ حقوق خود، از مدتها و مهلت‌های مقرر غافل نباشند. زیرا، در کتاب «مبانی حقوق پیمان» در مقام بیان جایگاه پیمان در تقسیمات عقود، گفته شده پیمان، هم از عقود تشریفاتی است و هم از عقود مستمر. تشریفاتی است از این جهت که کارفرما، پیمانکار را از طریق برگزاری مناقصه برمی‌گزیند و مستمر است از این منظر که تعهدات طرفین به ویژه پیمانکار به تدریج در آنات زمان تحقق می‌یابد. در عقود مستمر موضوع انجام تعهد در ظرف زمانی مشخص دارای اهمیت وافی برای طرفین عقد است.

اما بخش دوم که مختص مقالات و برخی یادداشتها است در واقع می‌توان گفت به نوعی مکمل کتابهای «شرح حقوقی پیمان»، «مبانی حقوق پیمان» و «شرح و تفسیر قانون برگزاری مناقصات» می‌باشد که جملگی به قلم حقیر تألیف یافته است.

قصد مؤلف بر آن بوده که «کتاب مبانی حقوق پیمان» را از نو ویرایش و به زیور طبع آراسته نماید اما اهتمام سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور در بازنگری «شرایط عمومی پیمان» قصد مؤلف را به عهده تعویق انداخت تا پس از پایان بازنگری در «شرایط عمومی پیمان»، شرح جامعی بر متن جدید آن بنگارد.

این کتاب نیز مانند هر کتاب دیگر، تراوش یافته از فکر آدمی است و علی‌الاصول نمی‌تواند خالی از نقص باشد. بنابراین، کماکان از خوانندگان گرامی تقاضا دارم خطاهایم را بر دیده‌ اعضاء بنگرند و نقدهای منصفانه خود را بر دیده منت از این بنده دریغ نفرمایند.

ابراهیم اسماعیلی هریسی

تهران ۱۳۹۰

www.ketab.ir

مقدمه

«حقوق مهندسی» عنوان جدید و بدیعی است که خوانندگان می‌توانند درباره آن تأمل کنند. در بادی امر شاید چنین بنماید که «حقوق» را با «مهندسی» سنخیتی نیست و ارتباطی بین این دو نمی‌توان یافت. زیرا، حیطة آن دو، در مطالعه موضوعات مرتبط با خود، اصولاً متفاوت از دیگری است. «حقوق» در حوزه علوم انسانی و «مهندسی» در دایرة علوم تجربی (به استثنای زیست‌شناسی) قرار دارد. بدین ترتیب، آیا میان آنها می‌توان قرابتی برقرار کرد؟

برای پاسخ به پرسش بالا، لازم می‌نماید که عبارت «حقوق مهندسی» کمی توصیف شود تا از خلال مطالب عنوان شده، ارتباط این دو دانش بشری بیشتر نمایان گردد.

در عنوان این کتاب، واژه «حقوق» به واژه «مهندسی» اضافه شده است. در اصطلاح دستور زبان فارسی، این گونه عبارات را مضاف و مضاف‌الیه می‌گویند. یعنی، «حقوق» مضاف (اضافه شده) است به «مهندسی» (مضاف‌الیه). هر دو کلمه اصلاً از واژگان عربی هستند. «حقوق» جمع مکسر «حق» است. «مهندسی» نیز ترکیبی از کلمه «مهندس» و «ی» اسم مصدر می‌باشد. «مهندس» در اصل فارسی بوده و در اثر ورود به زبان عربی، معرب شده است. یعنی ریشه آن که «هندسه» است، در اصل واژه «اندازه» (اندازه) بوده که پس از ورود به زبان عربی، به «هندسه» (اندازه) تبدیل شده است. حقوق چیست؟ حقوق، جمع حق است. واژه‌ای که معادل فارسی آن وجود ندارد یا نگارنده ندیده است.

حق چیست؟ حق عبارت از اذن یا اجازه‌ای است که جامعه برای بهرمندی از امتیازاتی که در طبیعت و جامعه وجود دارد، به انسان می‌دهد. منتها چون مواهب طبیعی و امتیازات جامعه بشری، متفاوت و محدود است و از طرفی همه انسانها به حسب طبیعت خود طالب استفاده بیشتر از این امتیازات هستند که ممکن است در اثر استفاده

نامحدود از این مواهب، تداخل و تزامنی بین آنها بوجود آید، لذا برای نظم بخشیدن به بهره‌مندی از این امتیازات و نیز جلوگیری از تزامم و تعارض نیازهای انسانی که نتیجه آن ایجاد رفاه همگانی است، دانش حقوق، عهده‌دار این نظم بخشی است تا مواهب طبیعی و امتیازات متعدد در مسیر واقعی و انسانی آحاد مردم قرار گیرد. این است که، علم حقوق هر چند امتیازات را به نحو درست بین انسانها تقسیم می‌کند تا هر کسی براساس ظرفیت و استحقاق خود از آنها بهره‌مند شود اما در مقابل این بهره‌مندی و امتیازدهی، تکالیفی نیز برعهده آنها می‌نهد تا حقوقی را که دیگران از آن سود می‌برند، متقابلاً همان اشخاص محترم شمارند. همان‌طوری که اشخاص دیگر از حقوقی بهره‌مندند، سایرین نیز مکلف به رعایت حقوق آنانند. پس، در جامعه انسانی، هر کسی که از حقوق و امتیازاتی بهره‌مند است، متقابلاً تکالیف و تعهداتی نیز بر گردن دارد و حق و تکلیف با هم درآمیخته‌اند. لذا، دانش حقوق، به تناسب فرهنگ هر جامعه، نظامی را برپا می‌دارد تا در سایه آن حقوق و تکالیف آدمیان روشن و شفاف شود. از این است که وقتی از واژه «حقوق» استفاده می‌کنیم، تنها امتیازات و بهره‌مندیها منظور نیست بل که منظور از «حقوق» همین نظامی است که عهده‌دار تعیین حق و تکلیف انسانهاست و «حقوق» را نباید بدون لحاظ تکلیف منظور داشت. یعنی حقوق را همیشه باید همراه و در کنار تکالیف دید.

یک مثال ساده، موضوع را روشن‌تر می‌کند. فرض کنید یک معدن (مثلاً طلا یا هر چیز دیگر) در طبیعت وجود دارد. این معدن قابل استحصال است. عده‌ای قادرند از این معدن، فلز مورد نظر را استخراج کنند. اگر هر شخصی بنابه میل و دلخواه خود به این کار دست یازد و نظام خاصی بر آنها حاکم نباشد، قطعاً مشکلات و اختلافات بی‌شماری را بین آنها ایجاد خواهد کرد. برای انتظام بخشیدن به این کار آنها، در وهله نخست نیاز به قواعدی است تا شرایط و حدود اختیارات و وظایف اشخاص در استخراج از معدن را به طور دقیق تعریف و مشخص کند و در وهله دیگر چگونگی حل اختلافات آنان به طوری که در اجرای آن قوانین و قواعد اشکالی ایجاد نشود، بیان

گردد. پس، قانون معادن در دستگاه قوهٔ تقنینی (مثل مجلس) باید تصویب شود و قوهٔ دیگری آن را اجرا (قوهٔ مجریه) و دستگاه یا قوهٔ دیگری در صورت وقوع اختلاف در اجرای آن، داوری کند (قوهٔ قضاییه).

می‌دانیم، انسان از بدو خلقت و تشکیل جامعه، از حالت ساده و ابتدایی، تدریجاً به حالت پیچیده و پیشرفته، تکامل و تحول یافته است. حقوق انسان در جوامع و فرهنگهای مختلف به حسب سادگی و پیچیدگی نیز تغییر یافته است.

اگر رژیم حقوقی جوامع انسان را با جوامع پیشرفتهٔ فعلی مقایسه کنیم، خواهیم دید که تفاوت عده‌ای بین آنها وجود دارد. پس، هر جا انسان است، دانش حقوق نیز چون سایه او را دنبال می‌کند تا «حقوق و تکالیف» وی را تعیین کند. بنابراین، تصویب قوانین و اجرای آنها و حل اختلاف میان حقوق و تکالیف مردم را دانش حقوق عهده‌دار است تا بدین وسیله ضمن انتظام جوامع، عدالت را میان آحاد انسانها برقرار کند.

«مهندسی» چیست؟ علمی است که مواد بی جان طبیعت را برای رفاه انسانها به خدمت می‌گیرد تا این مواد بی جان به طور صحیح و شایسته مورد استفاده آنان قرار گیرد.

از آنجا که فعالیت شخص مهندس به عنوان متخصص بکارگیری مواد طبیعی برای استفادهٔ بشری نیازمند رژیم حقوقی ویژه‌ای است، لذا با وقوع انقلاب صنعتی در غرب و پیشرفتهای مادی و معنوی انسان در رشته‌های گوناگون علمی و صنعتی و مهندسی و گسترش آن در اکثر نقاط جهان، قوانین و مقررات خاصی را ایجاد کرده که دانش حقوق ناچار است آن را در حیطهٔ خود درآورد و از این منظر انتظام ویژه‌ای در این بخش از فعالیت بشری ایجاد کند.

در کشور ما نیز چون دیگر کشورها، در حوزهٔ علوم مهندسی، قوانین و مقررات بی‌شماری به تصویب رسیده و هم اکنون نیز اجرا می‌شود. گاهی در اجرای آنها اختلافاتی بین اشخاص بوجود می‌آید که نیازمند حل اختلاف است. پس، می‌توان اذعان کرد که «حقوق مهندسی» عبارتی نیست که دانش حقوق با دانش مهندسی همخوانی و هم‌نشینی نداشته باشند بل که به جرأت می‌توان گفت: حقوق مهندسی یکی از ضرورت‌های غیرقابل انکاری است که باید توجه ویژه‌ای بدان معطوف داشت.

با اضافه شدن واژه «حقوق» به واژه «مهندسی» دایره مطالعات حقوق کوچکتر و تخصصی‌تر می‌شود چرا که حقوق علمی است که تمام زوایای زندگی انسان را حتا قبل از تولد او یعنی از زمان جنینی تا حتا پس از مرگ او مورد مطالعه قرار می‌دهد. اما «حقوق مهندسی» صرفاً به موضوعاتی می‌پردازد که بر مدار فعالیت‌های انسانی در زمینه علوم مهندسی تمرکز دارد.

منظور ما از از حقوق مهندسی، حقوق حرفه‌ای مهندسان است که هر یک در رشته‌ای از علوم مهندسی یا به عرصه فعالیت گذارده‌اند و می‌خواهند با توجه به قوانین عام و قوانین و مقررات خاص مرتبط با رشته خود در این مسیر به صورت قانونی گام بردارند تا ضمن موفقیت در حرفه خود از مدار نظم و انتظام جامعه خویش نیز خارج نشوند. در واقع حقوق مهندسی یک دانش میان رشته‌ای است و این کتاب متکفل بیان و تشریح این دانش میان رشته‌ای است.

به طوری که واضح است، اساساً رشته مهندسی دارای انواع بی‌شماری است و بی‌گمان پرداختن به گونه‌های مختلف دانش مهندسی از بعد حقوقی اگر ناممکن نباشد قطعاً بسیار سخت و دشوار و شاید عملاً غیرممکن باشد. از این‌رو تلاش ما در این راه، بررسی مسائل حقوقی تعدادی از این رشته‌هاست که عموماً در جامعه نقش عمده و گسترده‌ای را بر عهده دارند. از میان انواع رشته‌های مهندسی چهار رشته ذیل‌الذکر فعلاً در بسیاری از کشورها از جمله کشور ما دارای گستره و کاربرد وسیعی است:

۱- مهندسی عمران

۲- مهندسی برق و الکترونیک

۳- مهندسی معماری

۴- مهندسی مکانیک

آنچه در این کتاب راجع به حقوق مهندسی مورد بررسی قرار خواهد گرفت، نوعاً موضوعات عملی و کاربردی را شامل خواهد شد و سعی ما بر این است که از جنبه نظری کمتر به مطالب پرداخته شود و جنبه‌های عملی و پراتیک برجسته‌تر از سایر جنبه‌های ذی‌مدخل باشد.